

สถานภาพอำนาจของระบอบโดมิเนทในสมัยจักรวรรดิโรมัน

The Power Status of Dominate Regime in Roman Empire

ธิติพงษ์ มีทอง

Dhitiphong Meethong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Nakhon Pathom Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งศึกษาถึงสถานภาพอำนาจของระบอบโดมิเนทในสมัยจักรวรรดิโรมัน ผลจากการศึกษาพบว่าระบอบโดมิเนทเกิดขึ้นในสมัยจักรวรรดิไดโอดิเซียน โดยมีจุดประสงค์เพื่อปฏิรูปการปกครองใหม่ในโรมันหลังเกิดวิกฤตการณ์ศตวรรษที่สามขึ้นก่อนหน้านั้น ผลจากการปฏิรูปของพระองค์ทำให้อำนาจการปกครองถูกแบ่งให้กับออกัสตัสและซีซาร์ทั้งสองซึ่งได้รับผิดชอบพื้นที่การปกครองของตนเอง ขณะเดียวกันผลของการปฏิรูปการปกครองแบบใหม่ยังทำให้เกิดการแบ่งแยกอำนาจที่ชัดเจนระหว่างฝ่ายพลเรือนและกองทัพ รวมทั้งยังลดทอนอำนาจของข้าราชการระดับสูงแบบเก่าลง นอกจากนี้ผลของการปฏิรูปนี้ส่งผลโดยตรงต่อสถานภาพของกษัตริย์อย่างมากโดยมีการนำสถาบันทางศาสนาโรมันเข้ามาใช้กับสถาบันกษัตริย์ซึ่งส่งผลให้สถานภาพของกษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

คำสำคัญ : ระบอบโดมิเนท, ไดโอดิเซียน, การปฏิรูป, สมมติเทพ

Abstract

This article focuses on the status of power of the Dominate regime during the Roman Empire. The results of the study showed that the Dominate regime originated in the reign of the Diocletian Emperor. It is intended to reform the Roman rule after the previous third-century crisis. As a result of his reforms, the power was divided between all four Augustus and Caesars in charge of their own territory. At the same time, as a result of the reform of the new government, there is a clear separation of power between civilians and the military. It also reduced the power of the old high-ranking government officials. In addition, the effect of this reform greatly influenced the status of the monarch, with the introduction of Roman religious institutions into the monarchy which resulted in a drastic change in the status of the king.

Keywords : Dominate Regime, Diocletian, Reformation, Devine King

บทนำ

ระบอบโดมิเนทหรือระบอบจัตุราชาธิปไตย (Tetrarchy) เป็นรูปแบบการปกครองในสมัยจักรวรรดิโรมันซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นในสมัยจักรพรรดิไดโคลาสเทียใน ค.ศ. 293 ระบุว่าดังกล่าวยังถือเป็นจุดสิ้นสุดของวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 3 มายาวนานเกือบห้าสิบปีและถือเป็นการเพิ่มพูนอำนาจของจักรวรรดิโรมันขึ้นอีกครั้ง ระบอบจัตุราชาธิปไตยมีอายุยืนนานจนถึง ค.ศ. 313 เมื่อจักรพรรดิคอนสแตนตินทรงปราบผู้ปกครองในแคว้นแคว้นต่าง ๆ ลงหมดและกลายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมจักรวรรดิโรมันไว้ทั้งหมด กล่าวได้ว่าระบอบโดมิเนทเป็นการปฏิรูปเพื่อตอบสนองความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์แห่งศตวรรษที่สามอันเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การรัฐประหาร การก่อจลาจล และความขัดแย้งของเหล่านายพลในกองทัพตามแนวชายแดน ปัญหาที่หนักหน่วงเรื้อรังมายาวนานเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอในจักรวรรดิโรมันภายใต้การปกครองในสมัยปรีนทิเพทเรื่อยมา ดังนั้น วิกฤตที่เกิดขึ้นในสมัยปรีนทิเพทจึงก่อให้เกิดความแตกแยกทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการแบ่งฝักฝ่ายของกลุ่มมุสซิสมาชิกซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารระดับสูงรวมถึงฝ่ายพลเรือนที่ต้องการควบคุมจักรวรรดิโรมัน ผลของการปฏิรูปในสมัยโดมิเนทนั้นยังส่งผลต่อการจัดระเบียบองค์กรใหม่นับตั้งแต่การปฏิรูประบบข้าราชการพลเรือน การปฏิรูปกองทัพ การปฏิรูปทางด้านการศึกษา การเปลี่ยนสถานภาพของกษัตริย์ตลอดจนพระราชพิธีอันเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ และนโยบายทางศาสนาที่มุ่งเน้นความเป็นเอกภาพในจักรวรรดิด้วยเช่นกัน

แนวคิดบ่อเกิดของระบอบโดมิเนทกับการเปลี่ยนผ่านจากยุคปรีนทิเพท

คำศัพท์โดมิเนท (Dominate) เป็นคำที่ถูกบัญญัติขึ้นใช้ในสมัยการปกครองของจักรพรรดิไดโคลาสเทียใน ค.ศ. 293 โดยระบอบดังกล่าวไม่เพียงเป็นการใช้เพื่ออธิบายรูปแบบการปกครองใหม่ แต่ยังรวมถึงระบบการปฏิรูประบบราชการที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยดังกล่าวด้วย ทั้งนี้คำศัพท์ดังกล่าวถูกใช้เพื่อบรรยายสถานะการปกครองที่เป็นอิสระภาพระหว่างกันของกษัตริย์โรมันซึ่งถูกปกครองโดยผู้นำแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ระบอบจัตุราชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่เคยถูกใช้มาในสมัยอาณาจักรจูเลีย

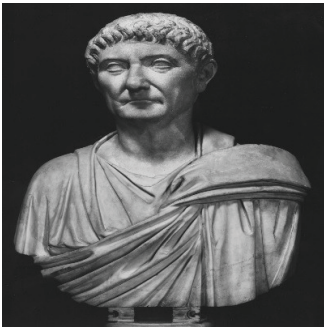
(Judaea) นับแต่สมัยโบราณ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่พระเจ้าเฮรอดมหาราชทรง ล้นพระชนม์ลง ทั้งนี้อาณาจักรยูเดียได้ถูกแบ่งการปกครองเป็นอิสระทั้งสิ้น โดยแต่ละ แห่งนั้นจะมีผู้ปกครองดินแดน 1 ใน 4 ส่วนของอาณาจักรตามพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบ (Strauss, 2020: 265) ทั้งนี้การแบ่งการปกครองดังกล่าวสืบเนื่องมาจากความประสงค์ ที่ต้องการให้กษัตริย์สามารถจัดการปัญหาในดินแดนเหล่านั้นได้รวดเร็วยิ่งขึ้น รูปแบบ ดังกล่าวนี้ยังมีการถ่ายทอดสู่ภาษาละตินด้วยเช่นกัน โดยพลินีผู้อาวุโส (Pliny the elder) กล่าวถึงระบบนี้ว่า “each is the equivalent of a kingdom, and also part of one.” (Strauss, 2020: 269) อันหมายถึงดินแดนแต่ละส่วนมีสถานะเป็นอาณาจักรเท่าเทียม กันและถือเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเดียวกันทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ระบอบโดมิเนน ซึ่งเป็นระบอบที่เกิดขึ้นในสมัยจักรวรรดิโรมันตอนปลายจึงเป็นการปกครองด้วยรูปแบบ สถาบันกษัตริย์ของโรมันอย่างเต็มรูปแบบ ระบบดังกล่าวนี้จึงถูกมองว่ามีลักษณะการ ปกครองแบบการกระจายอำนาจการบริหารของกษัตริย์แต่ละแคว้นมากกว่าสมัยปรีน ชิเพทที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

ในช่วงกกลียุคแห่งศตวรรษ 3 เป็นต้นมานั้นสังคมโรมันได้เริ่มเสื่อมลงเป็น อย่างมาก กรุงโรม ณ ขณะนี้ต้องการบุคคลที่มีความสามารถในการช่วยธำรงรักษาและ กอบกู้เสถียรภาพความมั่นคงภายในจักรวรรดิ การก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของจักรพรรดิได โอคลิเทียมจึงถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญในสมัยจักรวรรดิโรมันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ก่อนหน้านั้นจักรพรรดิโรมันทรงดำรงตำแหน่งเป็นปรีนชิเพทซึ่งออกัสตัสออกเทเวียนเป็นผู้สถาปนาขึ้น (Williams, 1996: pp.18-19) จักรพรรดิจะดำรงตำแหน่งเป็นปรีนชิเป็ (Princep) ซึ่งหมายถึงคนที่หนึ่งท่ามกลางทุกคนที่เท่าเทียมกัน (First Among Equal) ในโรมันเท่านั้น จวบจนกระทั่งต่อมาเมื่อออกัสตัสไดโอคลิเทียมได้สร้างระบอบโดมิเนน ขึ้นทำให้ความสำคัญของสถานะกษัตริย์ก้าวเข้ามามีบทบาทมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งนี้ คำว่าโดมิเนนมาจากภาษาละตินว่า Dominus ซึ่งแปลว่าเจ้าเหนือหัว (master) โดยจักรพรรดิไดโอคลิเทียมทรงนำมาใช้เพื่อสื่อความหมายของสถานะจักรพรรดิโรมัน แบบใหม่ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านจากระบบปรีนชิเพทมาสู่สมัยโดมิเนน และยังเป็น ความสัมพันธ์แบบเจ้ากับบ่าว (Master and Servant) แทนความสัมพันธ์แบบปรีนชิเพท ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบเสมอภาคโดยปราศจากช่องว่างทางชนชั้นในการปกครอง (Leadbetter, 2013: pp. 27-28)

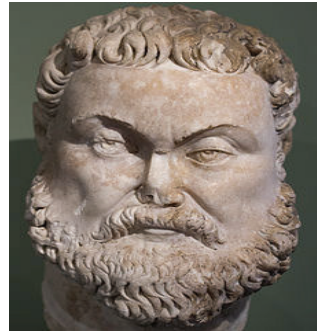
จักรพรรดิไดโอดิเชียส (Gaius V. Diocletian ค.ศ. 244-311) ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความสามารถ ทรงปราบพวกเผ่าอนารยชนรวมทั้งยังขับไล่พวกเปอร์เซียออกจากซีเรีย และยังทรงสามารถควบคุมฐานที่มั่นในดินแดนดังกล่าวนี้ได้เป็นอย่างดี พระองค์สามารถยุติปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรมันอันเป็นปัญหาที่สั่งสมเรื้อรังมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ทรงสังหารชาวคริสต์เป็นจำนวนมาก เนื่องจากทรงมองเห็นว่าชาวคริสต์เป็นภัยต่อความมั่นคงของการปกครองระบอบใหม่ของพระองค์ จักรพรรดิไดโอดิเชียสทรงมีรับสั่งให้ปิดโบสถ์คริสต์ทุกแห่งในจักรวรรดิโรมันด้วยต้องการให้ยึดถือสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรเท่านั้น (Strauss, 2020: p. 269) ขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงฟื้นฟูความมั่นคงทางการเมืองรวมทั้งแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจที่มีมาอย่างยาวนานเพื่อให้จักรวรรดิโรมันที่ดำรงมายาวนานเกิดความมั่นคงขึ้น ต่อมาพระองค์ทรงสร้างรูปแบบการบริหารราชการใหม่ขึ้น โดยทรงแบ่งจักรวรรดิโรมันที่กว้างขวางใหญ่โตในขณะนั้นให้กับกษัตริย์อีกสามองค์ปกครอง เนื่องจากทรงมองว่าโรมันมีขนาดใหญ่โตมากเกินไปและกษัตริย์เพียงองค์เดียวไม่สามารถที่จะดูแลจักรวรรดิที่ใหญ่โตได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุจลาจล วนวายรวมถึงการรุกรานจากอนารยชนที่ร่ายล้อมจักรวรรดิโรมันไว้รอบด้าน ออกัสตัส ไดโอดิเชียสทรงมีดำริให้กษัตริย์สองพระองค์ทรงปกครองอยู่ในทางจักรวรรดิโรมันตะวันตกและอีกสองพระองค์ทรงปกครองในจักรวรรดิโรมันตะวันออกตามลำดับ (Williams, 1996: p.68) ทั้งนี้จักรพรรดิไดโอดิเชียสทรงสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิหรือออกัสตัสปกครองในโรมันตะวันออก ส่วนจักรพรรดิแมกซิมีียน (Marcus V. Maximian ค.ศ. 250-310) นั้นทรงเป็นจักรพรรดิที่ปกครองอยู่ทางฝั่งตะวันตกตามลำดับ และนับเป็นปฐมกษัตริย์ในระบอบใหม่

ทั้งนี้การปฏิรูปการปกครองใหม่ของจักรพรรดิไดโอดิเชียสนั้นเป็นผลมาจากความเสื่อมโทรมในระบบการบริหารราชการแบบเก่า และเป็นการยากที่จักรวรรดิโรมันจะกลับมาสู่สถานะรุ่งเรืองเหมือนสมัยระบอบปรีนซิเพทที่เคยปกครองมา ผลจากการปฏิรูปครั้งนี้ยังทำให้กรุงโรมถูกลดทอนสถานภาพความศักดิ์สิทธิ์ที่เคยมีมานับตั้งแต่สมัยโบราณลง เนื่องจากในสมัยโดมิเนทได้มีการสถาปนาเมืองหลวงใหม่ขึ้นทั้งสี่แห่งซึ่งเมืองดังกล่าวทั้งสี่แห่งถูกใช้เป็นศูนย์กลางการปกครองของระบอบจักรวรรดิไปโดย

ของกษัตริย์ทั้งสองคือนับตั้งแต่ ค.ศ. 286-330 (Leadbetter, 2013: p.34) จักรพรรดิไดโอคลีเทียสยังทรงนำรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณีจากต่างแดนซึ่งเป็นประเพณีที่ไม่เคยได้รับการปฏิบัติมาใช้ในจักรวรรดิโรมันด้วยเช่นกัน นับตั้งแต่เมื่อประชาชนพบเจอพระองค์จะต้องทำความเคารพด้วยการก้มโค้งต่อจักรพรรดิโรมัน ซึ่งประเพณีดังกล่าวนี้ได้รับการปฏิบัติอย่างกว้างขวางจากชาวตะวันออก จักรพรรดิโรมันยังทรงสวมใส่อัญมณีที่ฉลองพระบาทซึ่งเป็นรูปแบบจากสถาบันกษัตริย์ในวันออกด้วยเช่นกัน แบบแผนใหม่นี้ต่างจากระบบเก่าของสถาบันกษัตริย์ในยุคปรีนทิเพทที่เน้นความเรียบง่ายความสมถะ รวมถึงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นโรมันเอาไว้

ซ้าย: ออกัสตัสไดโอคลีเทียส

ขวา: ออกัสตัสแม็กซิเมียน

ระบอบจักรวรรดิไปโตยูรุ่งเรืองถึงขีดสุดเมื่อจักรพรรดิไดโอคลีเทียส จักรพรรดิแม็กซิเมียนและซีซาร์อีกสององค์ทรงปกครองจักรวรรดิโรมันร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ได้แสดงออกถึงพระราชสถานะขององค์พระจักรพรรดิในระบอบใหม่ที่เพิ่มพูนมากขึ้น ต่อมาจักรพรรดิไดโอคลีเทียสทรงยกเลิกการใช้ตำแหน่งปรีนทิเปดโดย พระองค์ทรงเลือกการใช้พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์และสูงส่งของอียิปต์และเปอร์เซียเข้ามาใช้ในราชสำนักของจักรวรรดิโรมันแทน ทำให้จักรวรรดิโรมันในสมัยโดมินเทมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกษัตริย์กรีกในยุคเฮเลนีสติกเป็นอย่างมาก (Strauss, 2020: p. 273) ซึ่งกษัตริย์กรีกเหล่านั้นต่างก็สืบทอดรูปแบบราชสำนักมาจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์

มหาราชเช่นกัน กษัตริย์ทั้งสองต่างทรงสวมใส่เครื่องบรมราชาภิษิตาภรณ์และเครื่องประดับนิมพิมพากรณที่มีค่ามากเช่นเดียวกับกษัตริย์ในเอเชียและอียิปต์ ซึ่งเป็นการขัดแย้งจารีตประเพณีการสวมใส่เครื่องบรมราชาภิษิตาภรณ์โทกา (Toga) ที่บรรดาจักรพรรดิในยุคปรีนซิเพททรงสวมใส่กัน

ขณะเดียวกันกษัตริย์ทั้งสองก็จะทรงประทับอยู่ในพระราชวังที่หรูหรางดงามและโอโถงในพระราชวังแห่งใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นแทนที่พระราชวังในกรุงโรม กษัตริย์ทั้งสองก็ยังคงถูกห้อมล้อมไปด้วยข้าราชการบริวารมากขึ้นซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับพระองค์รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐที่มีตำแหน่งระดับสูง (Rees, 2004: p.48) หน่วยงานรัฐหลายแห่งยังมีความใกล้ชิดและสายสัมพันธ์กับราชสำนักมากขึ้นกว่าแต่ก่อน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดและสายใยความจงรักภักดีของข้าราชการที่มีต่อราชสำนัก ขณะเดียวกันผลการปฏิรูปใหม่ยังส่งผลให้สมาชิกในวุฒิสภาและกงสุลได้สูญเสียอำนาจลงอย่างมาก สถานะอำนาจของพวกเขาภายใต้ระบอบโดมิเนทแทบจะเป็นเพียงตำแหน่งในนามที่แทบไม่มีอำนาจในทางปฏิบัติแต่อย่างไร

ข้อสังเกตที่สำคัญจะเห็นได้ว่าภายใต้ระบอบปรีนซิเพทนั้นสถานะของจักรพรรดิโรมันเป็นผู้ที่รวบรวมอำนาจทั้งระบบข้าราชการพลเรือนและระบบการทหารแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งต่างจากระบอบโดมิเนทที่กษัตริย์มีการกระจายอำนาจสู่ข้าราชการมากขึ้น นอกจากนี้หากวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าตำแหน่งออกัสตัสในยุคโดมิเนทยังถูกสร้างให้เห็นถึงสภาวะทางอำนาจของความเป็นจักรพรรดิโรมันที่ดูสูงส่งมากขึ้น ขณะที่สถานะของออกัสตัสในยุคปรีนซิเพทเป็นเพียงแค่ปรีนเซ็ปส์หรือพลเมืองคนหนึ่งที่หนึ่งเท่านั้น (Kelly, 2006: p.25) แต่อย่างไรก็ดี การใช้อำนาจของออกัสตัสนั้นก็ยังต้องได้รับฉันทามติจากวุฒิสภาเป็นหลัก โดยตลอดระยะเวลาของการปกครองในยุคปรีนซิเพทนั้นได้มีการวางระเบียบแบบแผนที่จะเสนอพระนามซีซาร์ (Caesar) หรือรัชทายาท แต่ทว่าซีซาร์นั้นก็ไม่ได้มีอำนาจในทางปฏิบัติซึ่งต่างจากในสมัยโดมิเนทที่ซีซาร์มีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินร่วมกับออกัสตัส

ในช่วงวิกฤตการณ์แห่งศตวรรษที่สามนั้นอำนาจกษัตริย์ในระบอบปรีนซิเพทมีอำนาจเฉพาะอยู่ในพื้นที่กรุงโรมเป็นสำคัญ ทำให้จักรพรรดิหรือออกัสตัสไม่สามารถที่จะรับมือกับการรุกรานที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันได้ นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์การจลาจล

และกฎภายในในพื้นที่มีมณฑลต่าง ๆ ทั่วโรมัน ทำให้สถาณภาพของจักรวรรดิโรมันในยุคบริบทนี้ได้ค่อย ๆ เสื่อมบทบาทลง เนื่องจากชาวโรมันต่างมองว่าพระองค์ไม่สามารถแก้ไขวิกฤตที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้นได้ สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือภายใต้ระบอบโดมิเนนใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นพระราชอำนาจของจักรพรรดินั้นถูกแบ่งให้กับผู้ร่วมบริหารการปกครองหรือซีซาร์ ซึ่งประกอบไปด้วยจักรพรรดิโรมันสององค์หรือออกัสตัสและอุปราชหรือซีซาร์อีกสององค์ที่ปกครองร่วมกันลดหลั่นกันไป ทั้งนี้จักรพรรดิแต่ละองค์จะมีการแบ่งสรรพระราชอำนาจดังกล่าวในพื้นที่ของตนแต่ก็ยังคงถือเป็นจักรวรรดิเดียวกัน (Strauss, 2020: pp. 265-266) การแบ่งสรรอำนาจการปกครองนี้เนื่องจากจักรพรรดิไดโคลาสเทียนทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องธำรงรักษาจักรวรรดิโรมันเอาไว้ให้ยาวนาน พระองค์ทรงวิตกกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงทางชายแดนของจักรวรรดิโรมันเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการรุกรานจากอนารยชนภายนอก

ด้วยเหตุนี้ออกัสตัสไดโคลาสเทียนจึงมีรับสั่งให้ข้าราชการระดับสูงรวมถึงข้าราชการบริหารเดินทางตามเสด็จไปโดยตลอดเนื่องจากทรงเกรงว่าข้าราชการระดับสูงอาจทำการรัฐประหารขึ้นได้เสมอ (Rees, 2004: p.50) จักรพรรดิไดโคลาสเทียนเสด็จไปประทับยังกรุงโรมเพียงครั้งเดียวในรัชสมัยของพระองค์ ในเวลาต่อมาพระองค์ทรงมีความปรารถนาที่จะปกครองจักรวรรดิโรมันให้ยืนนาน ซึ่งพระองค์ทรงมองว่าต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนทั้งในทางโลกและทางศาสนา ดังนั้น ใน ค.ศ. 288 พระองค์จึงแต่งตั้งแม็กซิเมียนซึ่งเป็นสหายนสนิทที่ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่ในสมรภูมิตรบหลายครั้งขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นซีซาร์ พระองค์ทรงชุบเลี้ยงเพื่อนนายทหารคนดังกล่าวเป็นเสมือนบุตรคนหนึ่ง อีกทั้งยังมอบหมายให้นายพลแม็กซิเมียนทำหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองและบริหารราชการแผ่นดินด้วย โดยมอบหมายให้เขาดูแลทั้งมณฑลอิตาลี อัฟริกา สเปน กอล อังกฤษหรือโรมันตะวันตก ในขณะที่จักรพรรดิไดโคลาสเทียนนั้นจะทรงดูแลชายแดนแม่น้ำดานูบรวมทั้งชายฝั่งตะวันออกของจักรวรรดิโรมัน ซีซาร์แม็กซิเมียนดำรงตำแหน่งเป็นอุปราชที่ร่วมปกครองกับจักรพรรดิไดโคลาสเทียน และต่อมาภายหลังจากที่เขาทำสงครามชนะเผ่าเซลต์ในแคว้นกอลสำเร็จ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นออกัสตัสหรือจักรวรรดิแห่งโรมันตกใน ค.ศ. 286 ตามลำดับ

การสร้างภาพลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์แบบสมมติเทพ

จักรพรรดิไดโอดิเซียสทรงสร้างความชอบธรรมในระบอบการปกครองใหม่ ด้วยการนำความคิดดีลิตีธิ์ของเทพเจ้าโรมันเข้าหลอมรวมกับรูปแบบราชการบริหารใหม่ ดังจะเห็นได้ว่าการแทรกคติดีเกี่ยวกับกรนำความคิดของเทพเจ้าโรมันเข้าผสมกับสถาบันกษัตริย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นถึงสภาวะที่เป็นนิรันดร์ของจักรพรรดิโรมัน แม้จะสิ้นพระชนม์ไปแล้วก็ตาม ต่อมาคติดีดังกล่าวยังมีการสืบทอดต่อไปถึงการสืบราชสมบัติของกษัตริย์องค์ใหม่ด้วยเช่นกัน (Rees, 2004: p.58) วิธีการสร้างความชอบธรรมเหล่านี้ถูกสื่อออกในรูปลักษณะหลายด้านนับตั้งแต่การที่ออกัสตัสไดโอดิเซียสให้แม็กซิเมียเน่ใช้พระนามรองเป็นเฮอคิวลิส ขณะที่ออกัสตัสไดโอดิเซียสทรงใช้พระนามรองเป็นจูปีเตอร์ ทั้งนี้พวกเขาต่างกำลังทำการดูกลมกลืนลักษณะความคิดดีลิตีธิ์ของเทพจูปีเตอร์และเฮอคิวลิสซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของบิดาและบุตรที่ทำการปกครองในสากลโลกเช่นกัน (Rees, 2004: p.67) แม้กระทั่งหลังคาทางเดินในโรงละครที่เมืองปอมเปอีในโรมันก็ยังถูกเรียกชื่อว่า Porticus Lovia และ Porticus Herculia เพื่อถูกสื่อใช้เป็นเกียรติแก่พวกเขาทั้งสองด้วย

จักรพรรดิไดโอดิเซียสยังยกสถานะความสูงส่งของสถาบันกษัตริย์ภายใต้ระบอบใหม่โดยสถาปนาราชวงศ์ใหม่ที่ดึงเอาอุดมคติทางศาสนาโรมันเข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้จึงก่อให้เกิดความคิดดีลิตีธิ์ของสถาบันกษัตริย์ที่เข้าเกี่ยวพันกับศาสนาและมีอิทธิพลต่อการปกครองในสมัยนั้นขึ้น (Strauss, 2020: pp. 48-49) โดยจักรพรรดิไดโอดิเซียสและซีซาร์กาเลริอุสได้สถาปนาราชวงศ์จูปีเตอร์ (Iovius dynasty) ซึ่งอ้างเชื้อสายสืบทอดมาจากเทพจูปีเตอร์ ขณะที่จักรพรรดิแม็กซิเมียเน่และซีซาร์คอนสแตนตินุสได้สถาปนาราชวงศ์เฮอคิวลิส (Herculius dynasty) ซึ่งอ้างเชื้อสายสืบทอดมาจากเทพเฮอคิวลิสด้วยเช่นกัน (Leadbetter, 2013: p.34) ด้วยเหตุนี้ภาพลักษณ์ของกษัตริย์ทั้งสองจึงดูสูงส่งและเต็มไปด้วยพระบารมีในการปกครองจักรวรรดิโรมัน การโยงใยระหว่างสถาบันกษัตริย์กับเทพเจ้าดังกล่าวยังทำให้มีความชอบธรรมและน่าเชื่อถือมากกว่าสมัยบริติชเทพที่ไม่ได้มีการนำแนวคิดทางศาสนามาเกี่ยวข้องกับโดยตรง แนวคิดเหล่านี้ในเวลาต่อมาจึงถูกส่งผ่านไปยังชาวคริสต์ในความเชื่อของพระเจ้ากับพระบุตรด้วยเช่นกัน

**พระฉายาลักษณ์จักรพรรดิไดโอคลีเทียนที่ปรากฏบนเหรียญกษาปณ์
และอีกด้านเป็นเทพจูปีเตอร์ถือสายอัสนีบาตในพระหัตถ์ซึ่งสื่อถึงความยิ่งใหญ่
ด้วยระบอบสมมติเทพ**

ในสมัยโดมิเนนเห็นการเปลี่ยนแปลงในด้านการศาสนาที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ของจักรวรรดิโรมัน ทั้งนี้นับตั้งแต่สมัยปรีนทิเพทเป็นต้นมา ตำแหน่งทางศาสนาของจักรวรรดิโรมันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก สถานภาพของกษัตริย์นั้นถูกยกระดับให้กลายเป็นเทพเจ้าสูงสุดหรือสมมติเทพซึ่งประชาชนทุกคนในโรมันต่างต้องเทิดทูนสักการะพระองค์เสมือนเป็นเทพที่ลงมาจุติในร่างมนุษย์ (Kelly, 2006: p. 48) จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิออเรเลียน (Lucius Aurelian ค.ศ. 214–275) ในปลายระบอบปรีนทิเพท พระองค์เป็นผู้ริเริ่มให้ประชาชนในกรุงโรมบูชาพระสุริยเทพหรืออะพอลโล [Sol invictus ภาษาละติน] ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดของอาณาจักรโรมันอีกองค์เอกเช่นเทพจูปีเตอร์ก่อนหน้านี้ โดยมีการออกโองการดังกล่าวในวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 274 อย่างไรก็ตามก็ดี พระองค์ก็ยังคงทรงอนุญาตให้ประชาชนโดยทั่วไปในโรมันบูชาเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ได้ตามปรารถนา แต่ถึงกระนั้น การบูชาพระสุริยเทพก็ถูกมองเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสถาบันกษัตริย์โรมันโดยตรงก่อนหน้านี้

แนวคิดของการบูชาพระสุริยเทพได้แพร่หลายขึ้นอย่างต่อเนื่อง จักรพรรดิโรมันอีกหลายพระองค์ก็ได้เชื่อมโยงความคิดการบูชาพระสุริยเทพที่มีต่อพระองค์โดยตรง โดยผนวกการบูชาพระสุริยเทพเข้ากับกองทัพของอาณาจักร ครั้นในรัชสมัยจักรพรรดิไดโอดิเซียนพระองค์ก็ได้สืบทอดความเชื่อดังกล่าวต่อมา ทรงสร้างรูปแบบของการบูชาพระสุริยเทพเข้ากับจักรพรรดิในระบบโอดิเนทอย่าง เป็นทางการมากยิ่งขึ้น (Leadbetter, 2013: p.57) แบบแผนของพระองค์ที่ถูกสร้างขึ้นเป็นวิธีการทางการเมืองที่ต้องการสร้างสถานะของกษัตริย์ให้ศักดิ์สิทธิ์และเป็นการสร้างความจงรักภักดีในหมู่กองทัพที่มีต่อจักรวรรดิและจักรพรรดิในเวลาเดียวกัน พระองค์ประสบความสำเร็จในการตอกย้ำภาพลักษณ์ดังกล่าวเมื่อทรงรับเอาคติความเชื่อเทพจูปีเตอร์ที่ลงมาจัดไว้ในร่างของจักรพรรดิให้เป็นหนึ่งเดียวกัน สิ่งเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันกษัตริย์ในระบบใหม่มากยิ่งขึ้นเพราะสถานะภาพของกษัตริย์ดูเสมือนองค์สมมติเทพอย่างมาก (Williams, 1996: pp.52-53) สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือภายหลังจากจักรพรรดิโรมันเสด็จสวรรคตลง จักรพรรดิองค์ต่อมาจะทำการบูชาอดีตจักรพรรดิในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นเทพองค์หนึ่งที่ทรงคุ้มครองกรุงโรม และยังมีการประดิษฐานพระรูปจำลองของพระองค์ทั่วทั้งโรมัน ในขณะที่จักรพรรดิที่ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้นก็จะได้รับการบูชาเสมือนเทพเจ้าจูปีเตอร์เช่นเดียวกัน พิธีการบูชาจักรพรรดินี้มีอิทธิพลอย่างมากโดยเฉพาะในโรมันตะวันออกซึ่งเป็นที่แพร่หลายในดินแดนต่าง ๆ ในเอเชีย ทั้งนี้รูปแบบการปฏิบัติต่อจักรพรรดิดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้ถูกสร้างให้ศักดิ์สิทธิ์ในสมัยปรีนซิเพทแต่อย่างใด

จักรพรรดิไดโอดิเซียนได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการบูชาจักรพรรดิที่มีพระชนม์ชีพด้วยรูปแบบรัฐพิธีกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านศาสนาโดยตรง ซึ่งต่างกับยุคปรีนซิเพทที่เน้นรัฐพิธีกรรมการบูชาองค์จักรพรรดิที่เสด็จสวรรคตไปแล้วเท่านั้น (Kelly, 2006: p. 31) รูปแบบรัฐพิธีกรรมดังกล่าวนี้กระทำกันอย่างกว้างขวางทั้งในจักรวรรดิโรมันตะวันตกและโรมันตะวันออก โดยพระองค์ทรงสร้างรูปแบบการปฏิบัติต่อพระองค์โดยนาคติของเทพจูปีเตอร์เข้ามาผสมผสาน นอกจากนี้ยังทรงพยายามรอมชอมและประนีประนอมกับคริสตชนรวมทั้งพวกนอกรีตให้หันมานับถือพิธีกรรมดังกล่าวนี้เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Roger Rees, 2004: p.68) ในขณะที่

จักรพรรดิแม็กซิเมียนแห่งโรมันตะวันตกก็ได้สร้างรูปแบบการปฏิบัติต่อพระองค์ โดยนำคติของเทพเฮอคิวลิสเข้ามาใช้ในรัฐพิธีเช่นเดียวกับโรมันตะวันออก

ภายหลังจากจักรพรรดิคอนสแตนตินมหาราชทรงยุบระบอบโดมิเนนลง การเปลี่ยนแปลงทางรัฐพิธีในโรมันยังมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาโรมันเช่นเดิม โดยในปลายรัชสมัยนั้นพระองค์ทรงประสงค์ให้มีการบูชาพระสุริยเทพอย่างเป็นทางการเพียงองค์เดียวเท่านั้น ทรงยกเลิกแนวคิดการเป็นองค์สมมติเทพของจูปีเตอร์ลง ในสมัยพระองค์การบูชาพระสุริยเทพนั้นเป็นสิ่งที่รัฐบาลได้ออกกฎหมายให้ประชาชนทุกคนเคารพสักการะพระองค์ในฐานะที่เป็นเทพเจ้าสูงสุด ซึ่งเชื่อกันว่าแนวคิดของพระองค์นั้นได้รับอิทธิพลมาจากการผสมผสานการสักการะพระเจ้าสูงสุดของชาวคริสต์ อีกทั้งยังเป็นการหลอมรวมคติความเชื่อของชาวคริสต์ที่เชื่อในพระเจ้าองค์เดียวคือพระสุริยเทพเป็นสิ่งเดียวกัน (Kelly, 2006: p. 57-58)

ระบอบจักรราชาธิปไตยกับการแบ่งสรรพระราชอำนาจการปกครอง

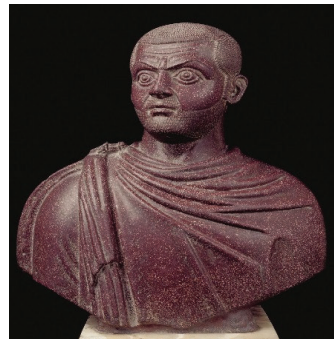
ในช่วงแรกนั้นระบอบโดมิเนนของโรมันหมายถึงรูปแบบการปกครองแบบทวิราชา (Diarchy) ซึ่งเป็นการปกครองระหว่างกษัตริย์ทั้งสององค์เท่านั้น การปกครองดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นเมื่อจักรพรรดิไดโคลาสเทียนทรงแต่งตั้งนายพลแม็กซิเมียนเป็นจักรพรรดิร่วมปกครอง (Co-emperor) ในฐานะที่เป็นซีซาร์ซึ่งเทียบเท่ากับตำแหน่งอุปราชใน ค.ศ. 285 และอีกหนึ่งปีต่อมาก็ทรงได้รับสถาปนาเป็นออกัสตัส จักรพรรดิไดโคลาสเทียนทรงพิจารณาและให้ความสำคัญในดินแดนโรมันตะวันออกมากกว่า (Strauss, 2020: p. 270) ดังนั้น จึงทรงให้จักรพรรดิแม็กซิเมียนทำหน้าที่ดูแลโรมันฝั่งตะวันตก ครั้นต่อมาใน ค.ศ. 293 จักรพรรดิไดโคลาสเทียนทรงมองเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาพลเรือนและทหารในจักรวรรดิโรมันที่สั่งสมเรื้อรังมานานนับตั้งแต่สมัยปรีนทิเพท ด้วยเหตุนี้จึงทรงแต่งตั้งซีซาร์อีกสององค์โดยที่แต่ละองค์จะรับผิดชอบพื้นที่ที่ตนเองปกครองอยู่ จักรพรรดิไดโคลาสเทียนทรงแต่งตั้งซีซาร์อีกสององค์เป็นผู้ช่วยในการบริหารปกครองในจักรวรรดิโรมันประกอบไปด้วยกาลเลริอุส แม็กซิเมียนุส (Galerius Valerius Maximianus ค.ศ. 258–311) เป็นซีซาร์ปกครองในโรมันตะวันออก และคอนสแตนติอุส คลอรัส (Constantius Chlorus ค.ศ. 250–306)

เป็นซีซาร์ผู้ปกครองในโรมันตะวันตกตามลำดับ โดยทั้งคู่ล้วนเป็นชาวอิตาลีหรือกรีก และเป็นนายทหารที่ได้รับความนิยมไว้วางใจเป็นอย่างมาก ทำให้ทั้งคู่กลายเป็นตัวแทนและรัชทายาทอันชอบธรรมของจักรพรรดิแมกซิมีียนและจักรพรรดิไดโอดอสิเทียนด้วย

อย่างไรก็ดี โครงสร้างระบอบจักรวรรดิไบโตยหรือการปกครองโดยกษัตริย์ทั้งสองคือนั้นจักรพรรดิไดโอดอสิเทียนยังคงกลายเป็นบุคคลหลักและเป็นผู้ที่ตัดสินใจมากที่สุดในการจัดสรรโรมัน (Williams, 1996: p.62) ออกัสตัสไดโอดอสิเทียนยังสร้างความสัมพันธ์โดยการแต่งงานแบบคลุมถุงชนเพื่อให้ผู้ปกครองทั้งสองมีความใกล้ชิดมากขึ้น โดยทรงให้ซีซาร์คอนสแตนติอุส คลอธูสทรงอภิเษกกับบิโอดีราซึ่งเป็นพระธิดาของจักรพรรดิแมกซิมีียน ขณะที่ซีซาร์กาเลริอุส แมกซิมีียนุสเข้ารับการอภิเษกกับวาเลเรียซึ่งเป็นพระธิดาของจักรพรรดิไดโอดอสิเทียนด้วยเช่นกัน จะเห็นได้ว่าแผนการที่ซีซาร์จะขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นออกัสตัสในอนาคตได้มีการเตรียมการเอาไว้อยู่แล้วเช่นกัน ออกัสตัสไดโอดอสิเทียนทรงพยายามสร้างภาพลักษณ์เชิดชูผู้ปกครองทั้งสองคือนในโรมันให้เป็นผู้ที่เปี่ยมพร้อมไปด้วยคุณลักษณะความกล้าหาญ ความยุติธรรม ความเมตตาและขันติธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้ปกครองทั้งสี่พระองค์ตามอุดมคติที่ทรงวางไว้ภายใต้ระบอบใหม่ (Rees, 2004: p.26-27)

ซ้าย: ซีซาร์คอนสแตนติอุส

ขวา: ซีซาร์กาเลริอุส

นอกจากนี้ผู้ปกครองตามระบอบใหม่นั้นยังต้องมีคุณสมบัติที่เปี่ยมล้นมากกว่าสมาชิกวุฒิสภาในโรมัน แม้ว่าจักรวรรดิโรมันจะถูกแบ่งสรรให้กับกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ปกครองทั่วภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสาธารณชนโรมันนั้นกลับถูกมองว่าจักรวรรดิโรมันอันยิ่งใหญ่ยังคงเป็นเอกภาพและยังรวมกันเป็นปึกแผ่นเหมือนแต่ก่อน (Leadbetter, 2013: p. 82) ทั้งนี้จักรพรรดิไดโคลาสที่เียนทรงพยายามไม่ให้พลเมืองโรมันมองเห็นรอยแยกการปกครองแบบใหม่อันเกิดจากกษัตริย์ทั้งสี่องค์จากระบอบปรีนิทิเพตดั้งเดิม หากแต่ทรงพยายามสมานอาณาจักรทั้งสี่แห่งให้เหมือนเมื่อครั้งกับที่ออกัสตัสออกเทเวียนทรงสถาปนาจักรวรรดิโรมันขึ้น กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์นั้นต่างมีภาพลักษณ์ที่เหมือนกันทุกประการเมื่อปรากฏต่อสาธารณชน แม้กระทั่งรูปแบบของการผลิตเหรียญษาปณ์ใช้ในโรมันจะมีการแสดงออกถึงภาพลักษณ์กษัตริย์ทุกองค์ด้วยคุณลักษณะเดียวกัน (Rees, 2004: p.76) โดยคำจารึกที่ปรากฏบนเหรียญษาปณ์ยังได้บ่งบอกคุณธรรมของแต่ละพระองค์ที่ค้ำชูจักรวรรดิโรมันเอาไว้ทั้งยังเสริมสร้างความรู้สึกร่มมั่นคงให้กับพลเมืองโรมันในดินแดนที่ทรงปกครองว่าจะประกันสันติสุขให้ได้ นอกจากนี้ประติมากรรมในยุคสมัยนี้ก็มีการบรรยายถึงกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ที่แสดงว่ากษัตริย์ทั้งสี่พระองค์มีคุณลักษณะแบบเดียวกันโดยสวมใส่ชุดจอมทัพที่เหมือนกัน

แผนที่การแสดงอาณาเขตของออกัสตัสและซีซาร์ทั้งสี่พระองค์ในสมัยโดมิเนท

อย่างไรก็ตาม ผลจากการปฏิรูบนี้นั้นทำให้กรุงโรมเป็นแค่เมืองหลวงแต่เพียง
 ในนามของจักรวรรดิโรมันเท่านั้น สถานะของกรุงโรมนั้นยังคงเป็นราชธานีของจักรวรรดิ
 โรมัน ขณะที่กษัตริย์แต่ละองค์ต่างจะประทับในพื้นที่ที่ทรงปกครองเพื่อป้องกันดินแดน
 จากการรุกรานของอนารยชน (Strauss, 2020: pp. 279) กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์นั้นไม่ได้
 ทรงประทับอยู่ในกรุงโรมทำให้ในเวลานี้กรุงโรมเป็นสัญลักษณ์แต่เพียงในนามของ
 จักรวรรดิโรมันเท่านั้น ออกัสตัสและซีซาร์ทรงประทับในเมืองใหม่ที่อยู่ใกล้กับชายแดน
 ของพระองค์ที่ทรงปกครอง¹ ทั้งนี้เมืองหลวงใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์

¹ เมืองหลวงใหม่ในสมัยโดมิเนทของกษัตริย์ทั้งสองประกอบด้วย

- นิโคเมเดีย (Nicomedia) เป็นราชธานีที่ออกัสตัสไดโอดคลีเทียนทรงสถาปนาขึ้นในโรมันตะวันออก
- เซอมีอุม (Sirmium) เป็นราชธานีที่ซีซาร์กาลเลริอุสทรงสถาปนาขึ้นในโรมันฝั่งตะวันตก
- เมดิโอลานุม (Mediolanum) เป็นราชธานีที่ออกัสตัสแมกซิเมียนทรงสถาปนาขึ้นในโรมันฝั่งตะวันตก
- ออกัสตา ทรีเวโรรัม (Augusta Treverorum) เป็นราชธานีที่ซีซาร์คอนแดนตุลุสทรงสถาปนาขึ้นในโรมันตะวันตก

มีจุดมุ่งหมายใช้เป็นศูนย์กลางเพื่อป้องกันข้าศึกมิให้เข้ามาประชิดชายแดนโรมัน นับตั้งแต่บริเวณเปอร์เซีย รวมถึงพื้นที่ที่อานาโตเลียและเยอรมันตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำไรน์ จนถึงแม่น้ำดานูบ ดังนั้น ศูนย์กลางเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นในฐานะที่เป็นราชอาณาจักรใหม่ ในระบบจักรราชาธิปไตย กรุงโรมในสมัยโดมิเนนที่ตอนนี้เป็นเมืองหลวงแต่ในเพียง ในนามได้อยู่ภายใต้การบริหารของฟรีเฟคตอร์ (Prefect of the city) [praefectus Urbis ภาษาละติน] ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ออกัสตัสไดโคลาสเขียนทรงตั้งคนสนิทขึ้นปกครอง เพื่อดำเนินระบบราชการในกรุงโรมในระหว่างที่กษัตริย์ที่สืบเชื้อสายราชธานีของตน (Rees, 2004: p.81)

เมืองที่สำคัญในสมัยโดมิเนนยังประกอบด้วยเมืองเทรวีรี (Treveri) เซอมีอุม (Sirmium) แอนทيوخ (Antioch) เซอดิกา (Serdica) และเธสซาโลนิกา (Thessalonica) นอกจากนี้ยังมีเมืองอควีเลีย (Aquileia) อันเป็นเมืองท่าชายฝั่งของทะเลเอเดรียติก และเมืองเอบรอรากุม (Eboracum) [ยอร์กในปัจจุบัน] ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ เกาะอังกฤษเป็นเมืองท่าสำคัญของโรมันตะวันตก อย่างไรก็ตาม พระราชอำนาจระหว่าง กษัตริย์ทั้งสองคนนั้นก็ไม่มี การแบ่งเส้นพรมแดนพระราชอำนาจอย่างแน่ชัด แต่ขณะเดียวกัน พลเมืองโรมันก็มองไม่เห็นว่าการจักรวรรดิโรมันนั้นมีการแบ่งออกเป็นสัดส่วนแต่อย่างใด ทั้งนี้ เพราะจักรพรรดิแต่ละองค์ต่างมีอำนาจการบริหารในพื้นที่ขอบเขตภายในดินแดน ซึ่งทรงรับรู้ได้เอง (Leadbetter, 2013: p. 117) นอกจากนี้กษัตริย์แต่ละพระองค์ จะทำหน้าที่ป้องกันสมรภูมิรบในส่วนพระองค์เอง โดยในแต่ละมณฑลนั้น กษัตริย์ จะส่งตัวแทนพระองค์ไปตามมณฑลต่าง ๆ เพื่อดูแลมณฑลนั้นอย่างใกล้ชิด

ในจักรวรรดิโรมันตะวันตกนั้นออกัสตัสแม้กษัตริย์ได้ควบคุมมณฑลทางฝั่ง ตะวันตก ทั้งหมดนับตั้งแต่บริเวณทะเลเอเดรียติก เซอร์ทิส (Syrtis) ขณะที่ยูเลียส ซีซาร์คอนสแตนติอูลัสได้ปกครองในกอล อังกฤษซึ่งอยู่ในโรมันตะวันตกเช่นกัน ในจักรวรรดิโรมัน ตะวันออกก็ได้มีการจัดระบบการปกครองระหว่างออกัสตัสไดโคลาสและซีซาร์กาลิอูลัสและวิธีการบริหารคล้ายคลึงกับโรมันฝั่งตะวันตกเช่นกัน ขณะเดียวกันกษัตริย์แต่ละพระองค์ต่างทรงใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลในการก่อสร้างที่ประทับพระราชวังใหม่เหล่านี้เพื่อประจำยังดินแดนที่ทรงปกครองและรับผิดชอบ จักรพรรดิไดโคลาสเขียนยังคงปฏิรูปตำแหน่งแพรโตเรียนฟรีเฟค (Praetorian Prefect) ซึ่งเป็นตำแหน่ง

ผู้บัญชาการระดับสูงรองจากจักรพรรดิ โดยทรงลดอำนาจตำแหน่งดังกล่าวนี้มีอำนาจทางการทหารน้อยกว่าสมัยเรินซิเพทและให้รับผิดชอบในด้านการบริหาร นิติบัญญัติ และการคลังภายในจักรวรรดิโรมันมากขึ้น (Rees, 2004: p.33)

กษัตริย์ทั้งสองค้ทรงพยายามที่จะสร้างระบบการบริหารราชการแผ่นดินขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการลดทอนอำนาจของเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐซึ่งล้วนเป็นพวกแพทริเซียนลง (Williams, 1996: p.104) จักรพรรดิไดโคลาสีเทียน ทรงปฏิรูประบบราชการนับตั้งแต่โครงสร้างการบริหารจากบนสู่ล่างในแต่ละหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นของจักรวรรดิโรมันเพื่อลดความซับซ้อนและล่าช้าลง การปฏิรูปในระดับมณฑลนั้นจักรพรรดิไดโคลาสีเทียนได้ลดทอนขนาดโครงสร้างลง แต่ได้เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่อีกหลายร้อยตำแหน่งเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรวดเร็วในจักรวรรดิที่มีขนาดใหญ่โตมากขึ้น (Leadbetter, 2013: p. 122) ทั้งนี้ในการปฏิรูประดับมณฑลนั้นได้มีการแบ่งระบบโครงสร้างใหม่ โดยทวีปแอฟริกาถูกแบ่งออกเป็น 7 มณฑล ดินแดนฮิสปาเนียแบ่งเป็น 6 มณฑล และเกาะอังกฤษ 4 มณฑล ตามลำดับ มณฑลต่าง ๆ ของโรมจะถูกปกครองด้วยพวกข้าหลวงมณฑล (Provincial Governors) ยกเว้นเอเชียและแอฟริกาซึ่งมีโปรกงสุลวุฒิสมาชิก (Senatorial Proconsul) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่แยกจากกัน ขณะที่ในคาบสมุทรอิตาลีได้ถูกแบ่งออกเป็นหน่วยย่อยต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ตรวจการวุฒิสภา (Senatorial Corrector) เป็นผู้ดูแลพื้นที่ต่างเหล่านี้ ข้าราชการเหล่านี้ปกครองระบอบพลเรือนเท่านั้นและไม่ม้ออำนาจทางการทหารแต่อย่างไ

การปฏิรูปบทบาทฝ่ายพลเรือนและกองทัพในยุคโดมิเนท

ในช่วงสาธารณรัฐโรมันนั้นตำแหน่งกงสุลถือได้ว่าเป็นตำแหน่งเจ้าหน้าที่รัฐสูงสุดในโรมันซึ่งถูกเลือกมาจากสมาชิกวุฒิสภา ตำแหน่งดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดของฝ่ายบริหารของโรมัน ทั้งนี้สมัยสาธารณรัฐโรมันจะมีการเลือกกงสุลอยู่สองคนเป็นประจำทุกปี (Kelly, 2006: p. 36) อย่างไรก็ตามก็ดี ภายหลังจากมีการจัดตั้งระบบเรินซิเพทในสมัยอ็อกเทเวียนขึ้น แม้อำนาจที่แท้จริงจะถูกมอบให้ตัวองค้จักรพรรดิ ทว่ากงสุลทั้งสองคนก็ยังมีบทบาทในฐานะที่เป็นประมุขของรัฐ (Head of State) ขณะเดียวกันปีปฏิทินทางศาสนาและราชการยังคงถูกกำหนดโดยกงสุลทั้งสองคน

ซึ่งปฏิทินถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ควบคุมกลไกการทำงานของข้าราชการภายในจักรวรรดิโรมันให้เป็นเอกภาพ ตลอดช่วงปรีนทิเพนนั้นกงสุลยังถือได้ว่ามีตำแหน่งสถานะที่สำคัญยิ่งเนื่องจากกงสุลเป็นผู้ที่มีอำนาจร่วมกับจักรพรรดิ (Strauss, 2020: pp. 283) ขณะเดียวกันตำแหน่งดังกล่าวนี้ยังคงถูกผูกขาดโดยชนชั้นแพทริเซียนซึ่งเป็นผู้ที่มีสายเลือดร่วมบรรพบุรุษเป็นกงสุลมาก่อน จะเห็นได้ว่าตำแหน่งกงสุลเป็นตำแหน่งที่ถูกผูกขาดโดยชนชั้นสูงมาโดยตลอด ทว่าในสมัยโดมิเนนนั้นจักรพรรดิได้เพิ่มอำนาจให้กับกลุ่มอีควิตส (Equites) ซึ่งเป็นกลุ่มอัศวินชนชั้นแพทริเซียนและมีสถานภาพรองจากชนชั้นวุฒิสมาชิกของโรมัน การเพิ่มอำนาจของกลุ่มอัศวินในระบบการบริหารของวุฒิสภาได้ค่อย ๆ ลดบทบาทการบริหารของวุฒิสมาชิกโรมันลง

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งในการบริหารราชการแผ่นดินในยุคโดมิเนนคือการที่จักรพรรดิโรมันพยายามจำกัดการเข้ามามีส่วนร่วมของวุฒิสมาชิกบางตระกูลในระบบข้าราชการพลเรือนรวมทั้งการทหารซึ่งมีการสืบทอดตำแหน่งสำคัญ ๆ ลงมา ทั้งนี้ขบวนการดังกล่าวได้เริ่มต้นขึ้นในสมัยการปฏิรูปของจักรพรรดิกาลิอุส โดยพระองค์ทรงลดทอนอิทธิพลของสมาชิกวุฒิสภาบางตระกูลจากการเป็นผู้บัญชาการทางกองทัพ (Rees, 2004: p.17) อีกทั้งยังลดสถานะของสมาชิกวุฒิสภาเหล่านั้นให้เหลือเพียงอำนาจฝ่ายพลเรือนโดยที่พระองค์จะทรงแทรกแซงอำนาจกิจการทางฝ่ายทหารได้ ทำให้ช่วงเวลานี้กลุ่มอัศวินอีควิตสเริ่มเข้ามามีบทบาทในวุฒิสภาโรมันมากขึ้น

กลุ่มอัศวินอีควิตสอยู่ในสายงานสำคัญนับตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าหน้าที่เคอสดอร์แห่งราชสำนัก (Quaestor of the Sacred Palace) ซึ่งเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการร่างกฎหมาย รวมทั้งงานที่เกี่ยวกับกองอาลักษณ์ในราชสำนัก ตำแหน่งเจ้าหน้าที่กองบริหาร (Magister officiorum) เป็นตำแหน่งที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานในราชสำนัก รวมถึงการควบคุมในด้านพิธีกรรมในราชสำนัก ตำแหน่งราชเลขาส่วนพระองค์ (Magistri scriniorum) ตำแหน่งเจ้าหน้าที่กรมวังราชพิธี (Praepositus sacri cubicula) กล่าวได้ว่าความสำคัญของตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแพทริเซียนชั้นอัศวินโดยตรง (Rees, 2004: p.19) ด้วยเหตุนี้ในเวลาต่อมาอำนาจของสายตระกูลของกลุ่มวุฒิสมาชิกชั้นสูงแบบดั้งเดิมในสภาพที่มีอิทธิพลมานับตั้งแต่สมัยปรีนทิเพนจึงอ่อนอำนาจลงตามลำดับ

จักรพรรดิกาลेरียุส แม็กซีเมียียนุสทรงลดบทบาทการสืบทอดอำนาจตระกูลของวุฒิสมาชิกจากระบบข้าราชการพลเรือนรวมทั้งระบบกองทัพลงอย่างมาก วุฒิสมาชิกในสมัยโดมิเนนที่สืบทอดตามตระกูล (Hereditary senator) นั้นได้ถูกจำกัดสถานภาพอำนาจในระบบราชการทั้งในกรุงโรม รวมทั้งพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วจักรวรรดิโรมัน นับตั้งแต่ซีซีลี แอฟริกา จนถึงเอเชีย หลังจากปฏิรูประบบราชการตำแหน่งข้าราชการพลเรือนเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นสามเท่าในแต่ละพื้นที่มณฑลต่าง ๆ ที่ออกัสตัสและซีซาร์ทรงปกครอง อีกทั้งยังมีการเพิ่มตำแหน่งประจำไดโอซีส์ (Diocese) ซึ่งต้องใช้ตำแหน่งข้าราชการพวกแพทริเซียนมากขึ้น ทว่าตำแหน่งเจ้าหน้าที่รัฐในมณฑลและไดโอซีส์ต่าง ๆ ล้วนอยู่ภายใต้อำนาจวินิจฉัยของจักรพรรดิโดยตรง รวมถึงตำแหน่งข้าหลวงมณฑล (Provincial governor) ซึ่งต้องผ่านการรับรองจากวุฒิสภาก็ถูกตั้งขึ้นตามความเห็นชอบของจักรพรรดิเป็นหลัก โดยที่ไม่ต้องผ่านความเห็นชอบจากวุฒิสภาเหมือนยุคปรีนทิเพทแต่อย่างไร (Rees, 2004: pp. 30-31) สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า กษัตริย์ในระบบโดมิเนนทสามารถแทรกแซงอำนาจได้โดยตรงซึ่งต่างจากระบบปรีนทิเพทที่คำสั่งของกษัตริย์ต้องผ่านความเห็นชอบจากวุฒิสภา ทั้งนี้การกีดกันบรรดาวุฒิสมาชิกจากการเมืองและการทหาร ส่งผลให้พวกแพทริเซียนตระกูลเก่าแก่ซึ่งเคยผูกขาดอำนาจมานานหลายร้อยปี เริ่มหมดอำนาจลง และโครงสร้างอำนาจดังกล่าวถูกเปลี่ยนถ่ายไปยังกลุ่มอัควินอีควิตสเป็นหลัก

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดคือการจัดตั้งคณะบริหารของแต่ละมณฑลซึ่งมีผลโดยตรงต่อการลดทอนอำนาจในโครงสร้างของวุฒิสมาชิกในโรมันทำให้อำนาจที่เคยอยู่ในส่วนกลางค่อย ๆ ถูกลดทอนลงไปสู่ระดับภูมิภาคและขึ้นตรงต่อกษัตริย์ในแต่ละแคว้นที่ทรงปกครอง กษัตริย์สามารถเข้าแทรกแซงการบริหารของคณะบริหารของแต่ละมณฑลได้ (Rees, 2004: p. 28) ขณะเดียวกันจำนวนมณฑลของจักรวรรดิโรมันในสมัยปรีนทิเพทจากเดิมที่มีห้าสิบแห่งก็เพิ่มจำนวนขึ้นเป็นหนึ่งร้อยแห่งซึ่งถือเป็นภาระกระจายอำนาจมากขึ้นกว่าแต่ก่อน (Leadbetter, 2013: p. 136-137) การเสื่อมอำนาจลงของตระกูลวุฒิสมาชิกของชนชั้นแพทริเซียนได้เปิดช่องทางให้จักรพรรดิขยายอำนาจของพระองค์ได้เต็มที่ ในสมัยโดมิเนนที่บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐได้ถูกลดทอนลงอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่โดยส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งข้าราชการพลเรือน และแทบไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการทหารแต่อย่างไรเนื่องจากขึ้นตรงกับกษัตริย์โดยตรง

ขณะที่กลไกการบริหารในจักรวรรดิโรมันเองนั้นก็ส่งเสริมให้จักรพรรดิโรมันทรงมีอำนาจที่เพิ่มสูงมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้วุฒิสภาค่อย ๆ หมดอำนาจการบริหารลงจากเดิมตำแหน่งเจ้าหน้าที่รัฐในช่วงแรกเริ่มนั้นจะได้รับแบ่งสรรเสียงและงบประมาณจากรัฐบาลของวุฒิสภา ครั้นพอในสมัยโดมินเนนระบอบการแบ่งเสียงนั้นก็ได้ถูกยกเลิกลงโดยเปลี่ยนมาใช้การให้เงินเป็นการตอบแทนเพียงอย่างเดียว ข้าราชการที่ได้รับเงินนั้นจะใช้เงินงบประมาณของราชสำนักเป็นสำคัญซึ่งจะเห็นได้ว่าข้าราชการนั้นมีความเกี่ยวพันที่ใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์มากกว่าวุฒิสภา (Rees, 2004: p. 31-32) ออกัสตัสได้ออกดีเทียบทรงเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ในระดับอิกวิเตสมากถึงหมื่นคน จำนวนข้าราชการเหล่านี้ยังไม่รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้บัญชาการทหาร เจ้าหน้าที่การคลัง และเจ้าหน้าที่ส่วนกลางอีกหลายตำแหน่งที่มีสายสัมพันธ์กับจักรพรรดิ

เจ้าหน้าที่ระดับสูงซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกแพทริเซียนชั้นอิกวิเตสล้วนเป็นข้าราชการขององค์จักรพรรดิซึ่งมีจำนวนถึงหนึ่งในสามของชนชั้นแพทริเซียนในการปกครองทั้งหมด ต่อมาในรัชสมัยจักรพรรดิคอนสแตนตินทรงทำการปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการใหม่อีกครั้งโดยแบ่งเจ้าหน้าที่รัฐเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นตรี (Clarissimi) เจ้าหน้าที่ชั้นโท (Spectabiles) และเจ้าหน้าที่ชั้นเอก (Illustres) ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นพวกแพทริเซียน ตำแหน่งสูงสุดทางข้าราชการพลเรือน ข้าราชการฝ่ายทหารระดับสูง ข้าราชการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา มีสถานะอยู่ในระดับอิลลัสเตอร์หรือเจ้าหน้าที่ชั้นเอก ในขณะที่เจ้าหน้าที่ชั้นโทเป็นกลุ่มข้าราชการพลเรือน กองทัพและการศาสนาที่มีความสำคัญรองลงมา ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ชั้นสเป็คตาเบิลหรือเจ้าหน้าที่ชั้นโทยังรวมไปถึงโปรกงสุล ไวยาซาร์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทางการทหารในระดับมณฑล ในขณะที่เจ้าหน้าที่ชั้นตรีหรือคลาริสซิมมีจำนวนสมาชิกมากที่สุดในวุฒิสภาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทั่วไปของโรมัน การแบ่งลำดับชั้นดังกล่าวก็เพื่อเป็นการลดทอนการผูกขาดบางตำแหน่งของแพทริเซียนบางตระกูลลง (Leadbetter, 2013: p. 144-145)

ในการปฏิรูปทางกองทัพนั้นแต่เดิมในระบอบปรีนซิเพทมณฑลต่าง ๆ มีกองทัพเป็นของตนเองและอยู่ภายใต้อำนาจของโปรกงสุลแห่งจักรวรรดิ โปรกงสุลเหล่านี้มีอำนาจอย่างเต็มที่ในการจัดการบริหารมณฑลทั้งในด้านพลเรือนและกองทัพ (Leadbetter, 2013: p. 91) ในขณะที่กองกำลังที่ประจำอยู่ที่กรุงโรมจะอยู่ภายใต้

การควบคุมของแพรโตเรียนพีเฟ็ค (Praetorian prefect) เป็นสำคัญ ตำแหน่งโปรกงสุล และแพรโตเรียนพีเฟ็คเป็นตำแหน่งรับใช้จักรพรรดิในการช่วยพระองค์บริหารราชการแผ่นดินในราชสำนักทั้งเรื่องการทหาร พลเรือน ศาลและการจัดเก็บภาษีด้วยเช่นกัน ครั้นในรัชสมัยจักรพรรดิไดโอดัสเทียนทรงริเริ่มการแบ่งระบบราชการรวมทั้งระบบข้าราชการพลเรือนใหม่เพื่อเป็นการกระจายอำนาจการบริหารของกษัตริย์ทั้งสี่องค์ และบรรเทาความเสี่ยงที่จะเกิดรัฐประหารขึ้นในเมืองหลวง เนื่องจากในอดีตแพรโตเรียนพีเฟ็คมักจะช่วยโอบกอดในการทำรัฐประหารอยู่บ่อยครั้ง (Rees, 2004: p. 32) ในยุคจักรวรรดิไบโดนั้นตำแหน่งแพรโตเรียนพีเฟ็คยังเป็นตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสูงสุด อีกทั้งยังมีสถานะตำแหน่งรองจากจักรพรรดิโรมันเท่านั้น จักรพรรดิไดโอดัสเทียนทรงลดทอนอำนาจของตำแหน่งนี้และต่อมายังมีการโอนย้ายอำนาจในด้านต่าง ๆ กระจายไปยังตำแหน่งอื่น ๆ เพื่อลดบทบาทของแพรโตเรียนพีเฟ็คที่มีมากเกินไป

จักรพรรดิไดโอดัสเทียนได้ทรงออกพระราชโองการสถาปนาตำแหน่งที่สำคัญใหม่ขึ้นมาสองตำแหน่งเพื่อลดบทบาทของแพรโตเรียนพีเฟ็คและโปรกงสุลในโรมันลง โดยทรงสถาปนาตำแหน่งแรกคือสมุหกลาโหม (Master of the Soldier) และอีกตำแหน่งคือสมุหนายก (Imperial Chancellor) ตามลำดับ การสร้างตำแหน่งใหม่เป็นผลมาจากการที่จักรพรรดิต้องการลดอำนาจของแพรโตเรียนพีเฟ็คเองในชนชั้นแพทริเซียนที่ผูกขาดตำแหน่งนี้มายาวนานนับแต่สมัยปรีนซีเพทด้วย (Williams, 1996: p. 143) การปฏิรูดยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่องอีกครั้งในรัชสมัยจักรพรรดิคอนสแตนตินมหาราช ทรงปฏิรูประบบกองทัพโรมันใหม่ โดยทรงตำแหน่งของผู้บังคับบัญชาทหารออกเป็นกองทัพบก (Comitatenses) และกองทัพชายแดน (limitanei) พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับกองทัพชายแดนมาก ดังเห็นได้จากทรงกำหนดให้กองทัพชายแดนโรมันอยู่ภายใต้การบัญชาการของดยุก [duces limitis ภาษาละติน] ซึ่งเป็นผู้บัญชาการรบตามแนวชายแดนโดยขึ้นตรงกับสมุหนายก

ดยุกจะถูกมอบหมายให้ดูแลกองกำลังต่าง ๆ ของแต่ละมณฑล โดยดยุกหนึ่งคนสามารถควบคุมกองกำลังทหารได้เพียงหนึ่งมณฑล ส่วนกองทัพบกนั้นทำหน้าที่จัดหากองพลเพื่อเตรียมการสู้รบหากเกิดสงครามหรือการจลาจลของจักรวรรดิโรมัน ขณะที่กองทัพชายแดนจะประจำอยู่ถาวรตามแนวชายแดนโดยไม่มีการเคลื่อนย้าย

กองพล โดยการเคลื่อนย้ายกองพลนั้นจะต้องแจ้งให้กษัตริย์ทรงรับทราบทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดนายพลโรมันควบคุมกองกำลังทหารที่มากจนเกินไป อันอาจนำไปสู่การปฏิวัติ นอกจากนี้ทหารที่ถูกเกณฑ์มาจากกองทัพบกจะสังกัดขึ้นตรงกับหน่วยงานของกองทัพพระราชวัง (Palace Troop) ซึ่งอยู่ในความควบคุมของจักรพรรดิเป็นหลัก ทหารเหล่านี้จะต้องติดตามองค์จักรพรรดิเสมอเมื่อพระองค์เสด็จไปราชการทั่วจักรวรรดิโรมัน ซึ่งแต่เดิมทหารเหล่านี้คือกองทหารที่สังกัดกับแพรโตเรียนฟรีเฟ็ค ซึ่งมีมาในยุคปรีนทิเพท ในช่วงเวลาต่อมาจักรพรรดิคอนสแตนตินยังทรงปฏิรูปกองทัพโดยให้ทหารสังกัดอยู่ภายใต้สมุหกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในโรมัน (Rees, 2004: p. 21-22)

กล่าวได้ว่าผลของการปฏิรูปการปกครองในสมัยจักรพรรดิไดโคลาสีเทียนคือการแยกระบบทหารออกจากระบอบพลเรือนอย่างชัดเจน ทำให้ข้าราชการพลเรือนไม่มีสิทธิ์ยุ่งเกี่ยวกับกองทัพ ผู้บัญชาการทหารระดับสูงก็ไม่สามารถที่จะแทรกแซงการใช้จ่ายงบประมาณของกองทัพได้เพราะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พลเรือน ภายหลังจากการปฏิรูปการเมืองใหม่จักรวรรดิโรมันได้เพิ่มกองกำลังทหารขึ้นเป็น 60 กองพล นอกจากนี้ยังมีการสร้างข้อมปราการของกองทัพเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่ากองทัพในสมัยระบอบโดมิเนนที่มีถึงสี่แสนนายในจักรวรรดิโรมัน

การล่มสลายของระบอบโดมิเนน

ระบอบโดมิเนนดำรงอยู่มาชั่วระยะเวลาเพียงสองสมัยเท่านั้น แม้ว่าจักรพรรดิไดโคลาสีเทียนทรงมีความปรารถนาที่จะทำให้จักรวรรดิโรมันที่เคยยิ่งใหญ่ดำรงอยู่ต่อไปได้อีก ทว่าจักรวรรดิโรมันนั้นได้อ่อนแอและสั่นคลอนลงอย่างมาก การปฏิรูปของพระองค์นั้นเป็นเพียงการชะลอการล่มสลายลงเท่านั้น แต่ก็ไม่อาจที่จะทำให้จักรวรรดิโรมันกลับมารุ่งเรืองต่อไปได้อีก ทั้งนี้ภายหลังจากที่ออกัสตัสยุคที่สองสิ้นพระชนม์ลง ระบบโดมิเนนก็ถึงแก่กาลล่มสลายลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สาเหตุของการล่มสลายของระบอบโดมิเนนนั้นมีอยู่ด้วยกันสองปัจจัย ประการที่หนึ่งคือการลดทอนความสำคัญเมืองหลวงของกรุงโรมเป็นเมืองอื่นแทน ทั้งนี้นับตั้งแต่จักรพรรดิไดโคลาสีเทียนทรงปฏิรูปการปกครองแบบจักรราชาธิปไตยใน ค.ศ. 293 เป็นต้นมา ส่งผลให้กรุงโรมเริ่มลดบทบาทความสำคัญลง

กรุงโรมซึ่งเคยเป็นที่ประทับของจักรพรรดิโรมันหลายพระองค์ รวมทั้งยังเป็นราชธานีมา นับตั้งแต่สมัยที่โรมิวลัสทรงสถาปนากรุงโรมขึ้น จวบจนกระทั่งยุคสาธารณรัฐโรมันและ สมัยปรีนทิเพท กรุงโรมยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของโรมันอย่างมาก

เคำกลางของการเสื่อมสลายของกรุงโรมเกิดขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิกาลเลริอุส แม็กซีเมีย努สเมื่อ ค.ศ. 260 โดยพระองค์ได้ย้ายราชสำนักไปยังเมืองเมดิโอลานุม (Mediolanum) [มิลานปัจจุบัน] ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพระองค์ทรงวิตกว่าเหล่านายทหาร ระดับสูงของโรมันจะทำกรปฏิวัติแย่งชิงอำนาจ (Leadbetter, 2013: p. 157) การย้าย ราชธานีครั้งนี้ยังสืบเนื่องมาจากพระองค์ต้องการรักษาระบบส่วนกลางจากราชากร ไม่ให้ถูกรุกรานจากเผ่าอเลมานีของเยอรมัน การย้ายเมืองหลวงใหม่ครั้งนี้ เนื่องจาก เมืองเมดิโอลานุมนั้นเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับจักรพรรดิโรมันในการตั้งทัพ ที่มั่นสำหรับการสู้รบกับข้าศึก เนื่องจากเมืองดังกล่าวมีช่องทางธรรมชาติผ่านเทือกเขา แอลป์ทางด้านทิศเหนือ รวมถึงบริเวณมณฑลดาเนียลในฝั่งตะวันออกและมณฑลไอร์แลนด์ และโกลในฝั่งตะวันตก ยิ่งไปกว่านั้นเมืองเมดิโอลานุมยังถูกใช้เป็นจุดยุทธศาสตร์ การต่อต้านการรุกรานของข้าศึกที่จะเข้ามาทางช่องเขาแอลป์ด้วย

**จักรพรรดิคอนสแตนตินมหาราชทรงรวบรวมจักรวรรดิโรมันขึ้นอีกครั้ง
และยุติระบอบโดมิเนทที่ดำเนินมายาวนานเกือบสี่ศวรรษ**

ครั้นเมื่อจักรพรรดิไดโคลาสที่เขียนได้ตั้งระบอบจักรวรรดิขึ้นและทรงสถาปนาออกัสตัสแม็กซิเมียสเป็นกษัตริย์ร่วมปกครอง จักรพรรดิแม็กซิเมียสก็ทรงให้ความสำคัญกับเมืองเมดิโอลานุมมากขึ้นในฐานะที่เป็นเมืองป้องกันข้าศึกชายแดน และต่อมาทรงสร้างเขตพระราชฐานของจักรพรรดิในโรมันตะวันตกขึ้นด้วย ขณะที่จักรพรรดิไดโคลาสที่เขียนทรงตั้งเมืองนิโคเมเดียเป็นเมืองหลวงในโรมันตะวันออกเช่นกัน (Leadbetter, 2013: p. 144) อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการล่มสลายของระบอบจักรวรรดิไบแซนไทน์ จักรพรรดิคอนสแตนตินมหาราชทรงรวมจักรวรรดิโรมันเป็นปึกแผ่นได้สำเร็จ พระองค์จึงทรงสร้างศูนย์กลางทางราชการของจักรวรรดิใหม่ไปที่เมืองคอนสแตนติโนเปิล และต่อมาทรงย้ายราชธานีมายังเมืองดังกล่าวใน ค.ศ. 330 ทำให้คอนสแตนติโนเปิลกลายเป็นเมืองหลวงใหม่ของโรมันแทน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากจักรพรรดิคอนสแตนตินสิ้นพระชนม์ลงส่งผลให้จักรวรรดิโรมันแตกออกเป็นสองแห่งอีกครั้งคือจักรวรรดิโรมันตะวันตกและจักรวรรดิโรมันตะวันออก โดยจักรพรรดิโรมันฝั่งตะวันตกก็ยังทรงใช้เมืองเมดิโอลานุมเป็นที่ประทับของจักรพรรดิตามเดิม จวบจนกระทั่งเมื่อมีการบุกรุกหลายระลอกซึ่งนำโดยพระเจ้าอลาริคแห่งเผ่าวิซิกอธของเยอรมัน ทำให้จักรพรรดิโฮโนริอุสแห่งโรมันตะวันตกต้องเปลี่ยนเมืองที่ประทับไปยังกรุงราเวนน่า (Ravenna) แทนใน ค.ศ. 402 และต่อมาทรงย้ายศูนย์กลางราชการไปยังเมืองแห่งนี้ด้วย (Williams, 1996: p. 188) ดังนั้น เมืองราเวนน่าจึงได้กลายเป็นเมืองหลวงศูนย์กลางของโรมันตะวันตกจวบจนกระทั่งจักรวรรดิโรมันตะวันตกล่มสลายลงใน ค.ศ. 476 ในที่สุด

ประการที่สองคือการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในรัชสมัยจักรพรรดิคอนสแตนติน ทั้งนี้นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบจักรวรรดิไบแซนไทน์นั้นตลอดช่วงเวลาเวลา 20 ปีสมัยที่ออกัสตัสไดโคลาสที่เขียนและออกัสตัสแม็กซิเมียสทรงปกครอง จักรวรรดิโรมันร่วมกันทรงทำให้โรมันกลับมายิ่งใหญ่อีกครั้ง ต่อมาทั้งสองพระองค์ได้สละราชบัลลังก์ออกัสตัสลงเพื่อเปิดโอกาสให้ซีซาร์กาลาเรียอุส แม็กซิมีนุสแห่งโรมันตะวันออกและซีซาร์คอนสแตนติอุส คลอริอุสแห่งโรมันตะวันตกได้ก้าวขึ้นเป็นออกัสตัสแทนตนในเวลาต่อมา ทั้งนี้ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งอุปราชของซีซาร์ใหม่แทนคือซีซาร์แม็กซิมีนุสดาซา (Maximinus Daza ค.ศ. 270–313) แห่งโรมันตะวันออกและซีซาร์ฟลาวิอุส

วาเลริอุส (Flavius Valerius Severus ค.ศ. ?-307) แห่งโรมันตะวันตกแทนตำแหน่งที่ว่างลง กษัตริย์ทั้งสองก็ได้ปกครองจักรวรรดิโรมันในระบอบโสมนัสที่สองอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ดี ระบอบจักรวรรดิราชาธิปไตยก็ส่อเค้ามีปัญหาเมื่อออกัสตัสคอนสแตนติอุส คลอริอุสแห่งโรมันตะวันตกสิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ. 306 ทำให้ออกัสตัสกาเลริอุส แม็กซีเมียโนสได้สนับสนุนซีซาร์ฟลาวิอุส วาเลริอุสขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นออกัสตัสแห่งโรมันตะวันตกตามสิทธิอันชอบธรรม ทว่าคอนสแตนตินซึ่งเป็นพระโอรสของออกัสตัสคอนสแตนติอุส คลอริอุสนั้นกลับได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการให้สืบทอดตำแหน่งออกัสตัสจากพระบิดาโดยมีนายทหารระดับสูงเป็นผู้สนับสนุน ทำยที่สุดจึงเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นระหว่างคอนสแตนตินกับซีซาร์ฟลาวิอุส วาเลริอุส โดยคอนสแตนตินทรงเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ (Williams, 1996 pp.203-205)

นับตั้งแต่ช่วงเวลา ค.ศ. 309-313 เป็นช่วงเวลาของความผันผวนในระบอบโสมนัสทั้งฝั่งโรมันตะวันตกและโรมันตะวันออกอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต่างมีผู้ที่อ้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งทั้งออกัสตัสและซีซาร์จนนำไปสู่สงครามกลางเมืองขึ้นบ่อยครั้ง หลายพระองค์ได้สิ้นพระชนม์ลง ขณะที่บางองค์ก็ถูกสำเร็จโทษในช่วงสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้น ออกัสตัสกาเลริอุส แม็กซีเมียโนสแห่งโรมันตะวันออกทรงสิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ. 311 ขณะที่แม็กเซนทีอุสซึ่งเป็นผู้อ้างบัลลังก์ก็องศ์ก็ทำสงครามพ่ายแพ้กับคอนสแตนตินที่ยุทธการมิลเวียน บริดจ์ (Milvian Bridge) ใน ค.ศ. 312 และถูกสำเร็จโทษต่อมา (Leadbetter, 2013: p. 166) นอกจากนี้ แม็กซีมินุส ดาซาแห่งโรมันตะวันออกทรงกระทำอัตวินิบาตกรรมใน ค.ศ. 313 หลังจากพ่ายแพ้ต่อออกัสตัสลิซินิอุส (Valerius L. Licinius ค.ศ. 265-325) ที่ปรารถนาจะรวบรวมโรมันไว้เพียงหนึ่งเดียวเช่นกัน ทำให้ ณ เวลานั้นยังคงเหลือจักรพรรดิอยู่เพียงสององค์เท่านั้นคือออกัสตัสคอนสแตนตินที่ปกครองอยู่ในจักรวรรดิโรมันตะวันตกและออกัสตัสลิซินิอุสที่อยู่ในจักรวรรดิโรมันตะวันออก ระบอบจักรวรรดิราชาธิปไตยได้ถึงแก่การสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 324 เมื่อออกัสตัสคอนสแตนตินสามารถปราบเอาชนะออกัสตัสลิซินิอุสลงได้สำเร็จ และผนวกจักรวรรดิโรมันเอาไว้ได้ทั้งสองแห่งและสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิแต่เพียงผู้เดียว นับเป็นการสิ้นสุดลงของระบอบโสมนัสที่ดำเนินมายาวนานถึง 40 ปี

สรุป

กล่าวได้ว่าระบบโดมิเนทเกิดขึ้นหลังจากวิกฤตการณ์ศตวรรษที่สามในปลายสมัยปรีนิทิเพท โดยมีจักรพรรดิไดโอดีเซียนเป็นผู้ปฏิรูปขึ้น ระบบดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนผ่านจากยุคปรีนิทิเพทที่ก่อตัวขึ้นในสมัยออกเทเวียนซีซาร์ก่อนหน้านี้ ระบบโดมิเนทยังเป็นการแบ่งสรรพระราชอำนาจการปกครองของกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์องค์ในการดูแลจักรวรรดิโรมันที่มีอย่างกว้างขวางในเวลานั้นโดยแต่ละองค์จะมีพระราชอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลดินแดนที่ตนเองทรงปกครอง นอกจากนี้จักรพรรดิไดโอดีเซียนยังทรงทำการปฏิรูปทั้งระบบข้าราชการพลเรือนและกองทัพ รวมทั้งทำการลดทอนอำนาจของพวกแพทริเซียนที่มีมากเกินไป โดยตั้งอำนาจดังกล่าวเข้าสู่สถาบันกษัตริย์ในแต่ละที่ที่ปกครองและกระจายอำนาจลงสู่พวกอัศวินอิคิวเตส ซึ่งเป็นการลดทอนอำนาจของแพทริเซียนบางตระกูลลง มิเพียงแต่เท่านั้นพระองค์ยังทรงสร้างภาพลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ให้ศักดิ์สิทธิ์ด้วยการผูกความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันกษัตริย์กับเทพเจ้าโรมัน ทำให้สถาบันกษัตริย์ในระบบโดมิเนทมีลักษณะเป็นสมมติเทพอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าวดำรงอยู่ได้เพียง 40 ปีเท่านั้น หลังจากจักรพรรดิคอนสแตนตินทรงรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางได้อีกครั้ง และกลายเป็นผู้ปกครองสูงสุดแต่เพียงผู้เดียวในโรมัน

เอกสารอ้างอิง

- Cameron, Averil. (1993). *The Later Roman Empire*. North Carolina: Fontana Press.
- Kelly, Christopher. (2006). *The Roman Empire: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Leadbetter, William L. (2013). *Galerius and the Will of Diocletian*. London: Routledge.
- Rees, Roger. (2004). *Diocletian and the Tetrarchy*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Scott-Kilvert, Ian. (1980). *The Rise of the Roman Empire*. New York: Penguin Classics.
- Stierlin, Henri.(2004). *The Roman Empire : from the Etruscans to the Decline of the Roman Empire*. Koln : Taschen.
- Strauss, Barry. (2020). *Ten Caesars: Roman Emperors from Augustus to Constantine*. New York: Simon & Schuster.
- Wacher, John. (1997). *The Roman Empire*. New York: Barnes & Noble.
- Wells, Colin. (1995). *The Roman Empire*. Massachusett: Harvard University Press.
- Williams, Stephen. (1996). *Diocletian and the Roman Recovery*. London: Routledge.